

ומסקינן: שמע מינה!

ואמר רבי יהושע בן לוי: נשים חייבות בארבעה כוסות הללו של ליל הסדר, משום קח-ב שאף הן היו באותו הנס. שהרי בזכות נשים צדקניות שבאותו הדור נגאלו ממצרים.

אמר רב יהודה אמר שמואל: ארבעה כוסות הללו צריך שיהא בהן יין כדי מזיגת כוס יפה. דהיינו, כוס של ברכת המזון [שנקרא כוס יפה לפי שהצריכו חכמים ליפותו שטעון עיטור ועיטוף הדחה וכדומה, כדאיתא במסכת ברכות נא א].

ושיעור כוס של ברכה הוא רביעית הלוג. ומתוך שהיין שלהם היה חריף היו נוהגין למזוג אותו. דהיינו, להוסיף עליו מים ביחס של שלשה חלקים מים לחלק אחד יין.

ונמצא שכמות היין בכוס של רביעית הוא רבע מרביעית.

וקא סלקא דעתין דשמואל קאמר שכל ארבעה כוסות יחד יכילו שיעור זה של רבע רביעית יין [וביחד עם המים, רביעית שלם].

שתאן חי שלא מזגן במים, אלא היין לבד היה שיעור רביעית, יצא.

שתאן בבת אחת שמזג בכוס אחד שיעור ארבעה כוסות ושתה בבת אחת יצא.

השקה מהן לבני ולבני ביתו מכל כוס, שלא שתה את כולו אלא נתן ממנו גם לבני ביתו יצא.

בן אצל אביו בעי הסיבה! שאינו כפוף כל כך לאביו.

איבעיא להו: תלמיד אצל רבו, מאי? האם צריך הסיבה.

תא שמע: דאמר אבוי: כי הוינן בי מר כשהיינו כליל הסדר אצל רבה זנינן אבירכי דהדדי, כל אחד היה נשען על ברכי חבירו כדי לקיים מצות הסיבה.

כי אתינן לבי רב יוסף לאחר מכן, כשרב יוסף מלך והיינו אצלו כליל הסדר. אמר לן: לא צריכתו להסב, שהרי מורא רבך כמורא שמים! ואין זה דרך ארץ להסב בפני רבו.

מיתבי: תניא: עם הכל אדם מיסב, ואפילו תלמיד אצל רבו.

וקשיא לרב יוסף שפוטר תלמיד אצל רבו מהסיבה?

ומשנינן: כי תניא החיא דצריך הסיבה, לא בתלמיד שלומד תורה מפני רבו, אלא בשוליא דנגרי, תלמידו של הנגר, שמלמדו אומנות.

איבעיא להו: שמש שמשמש בסעודה — מאי, מהו שיסב?

תא שמע: דאמר רבי יהושע בן לוי: השמש שאכל כזית מצה כשהוא מיסב — יצא.

ודייקנן: "מיסב", אין. דוקא אז יצא. אבל לא מיסב — לא יצא.

שמע מינה: שמש בעי הסיבה.

ובתלמיד הרשב"א הקשה על השאלתו דהא אפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב אעפ"י שאין דרכו בכך כל השנה.

ומבארין את כל ההלכות הללו —
שתאן חי יצא —

אמר רבא: ידי יין יצא.

שיצא מצות ארבעה כוסות.

אבל ידי חירות לא יצא. אין זו מצוה שלימה לפי שאין חשיבות אלא ביין מזוג.

שתאן בבת אחת —

רב אמר: ידי מצות שמחת יום טוב בשתיית יין יצא. (1)

אבל ידי מצות שתיית ארבעה כוסות לא יצא. שכולן נחשבים לכוס אחד בלבד, וצריך לשתות עוד שלש כוסות.

השקה מהן לבניו ולבני ביתו יצא —

אמר רב נחמן: והוא דאשתי הוא בעצמו רוכא דכסא. (2)

מיתובי לשמואל דאמר שצריך שיהיה בכל ארבעת הכוסות יחד רק רובע רביעית יין מהא דתניא:

ארבעה כוסות הללו — צריך שיהא בהן כדי רביעית יין חי לכל ארבעת הכוסות.

והיינו, שמוסיף על היין שלש רביעיות מים, וביחד הוא ארבע רביעיות. דהיינו, רביעית יין מזוג לכל כוס מארבעת הכוסות.

ויכול לשתותן, אחד חי ויהיה ביין לבד ארבע רביעיות, ואחד מזוג במים ויחד עם המים יהיו ארבע רביעיות].

אחד יין חדש שאין בו עדיין טעם יין, ואחד יין ישן שכבר נחלש טעם היין.

רבי יהודה אומר: צריך שיהא בו טעם יין, ולא חדש ולא ישן שאין בהם טעם יין, וגם צריך שיהיה בו מראה יין, שיהא אדום.

וקשיא לרב יהודה אמר שמואל. שהרי קתני מיהת כברייתא שצריך שיהא בארבעה הכוסות יחד כדי רביעית יין חי. ואילו את אמרת דסגי לכולן בכדי מזיגת כוס יפה. דהיינו רבע רביעית יין חי?

ומתרצינן: אמרי: אידי ואידי חד שיעורא הוא.

כי מאי "כדי מזיגת כוס יפה" דקאמר רב יהודה אמר שמואל — לכל חד וחד

2. מזה שמבואר בגמרא שיכול להשקות את הכוס לבני ביתו ואינו צריך לשתות בעצמו הוכיחו כמה ראשונים שאין צורך שכל המסובים ישתו את ארבעת הכוסות אלא די בשתיית אחד מהם. [תוס' לעיל צט ב ד"ה לא יפחתו, והרא"ש כאן]. ודחו שאר הראשונים את ראייתם, והעמידו את סוגייתנו ביחס לשתיית כוס גדולה, שיש בה הרבה יותר מרביעית, שיכול בעל הבית לחלקה לבני ביתו כדי שישתו ממנה ביחד רוב

1. שתאן בבת אחת ידי יין יצא. ומבארים הרשב"ם והתוס' שיצא ידי חובת שמחה. והקשו האחרונים מהמבואר בגמרא לעיל עא א שליל יום טוב הראשון התמעט משמחה.

ותירץ החזו"ן איש שבלייל יום טוב ראשון של פסח יש שמחה לפי יש בו אכילת בשר קרבן הפסח שאפשר לקיים בו מצות שמחה. [או"ח קכט י].

מהכוסות! דהוי להו כולהו ביחד רביעית שלם של יין חי, וכדקתני בברייתא.

שנינו בברייתא: רבי יהודה אומר: צריך שיהא בו טעם ומראה יין.

אמר רבא: מאי טעמא דרבי יהודה?

דכתיב "אל תרא יין [אל תחמוד להיות רגיל בן] כי יתאדם". הרי שיין צריך שיהא בו מראה. ומזה שהכתוב מזהיר שלא להשתכר בו, משמע שאין נקרא יין אלא כשיש בו טעם יין.

תנו רבנן: הכל חיבין בארבעה כוסות הללו. אחד אנשים ואחד נשים ואחד תינוקות, שגם הם נגאלו.

אמר רבי יהודה: וכי מה תועלת יש לתינוקות ביין? הלא פטורין הן מהמצוות.⁽³⁾

קט-א

אלא מחלקין להן קליות, חטים קלויים באש, ואגוזין בערב פסח, כדי שלא ישנו וישאלו את ארבע הקושיות.

אמרו עליו על רבי עקיבא, שהיה מחלק קליות ואגוזין לתינוקות בערב פסח כדי שלא ישנו, וישאלו.

תניא: רבי אליעזר אומר: חוטפין מצה. ממהרין לאכול בליל הסדר בשביל התינוקות שלא ישנו.

פירוש אחר — מגביהין את הקערה שיש בה את המצות והמרור כדי שישאלו התינוקות למה אוכלים הלילה מצה ומרור [וכתב הב"ח דלפירוש זה לא גרסינן "שלא ישנו"].

תניא: אמרו עליו על רבי עקיבא, שמימיו לא אמר: הגיע העת לעמוד בבית המדרש להפסיק מלימוד תורה, חוץ מערבי פסחים וערב יום הכפורים.

בערבי פסחים: בשביל תינוקות היה אומר שילכו הכל לביתם ביום להרדים התינוקות כדי שלא ישנו בלילה בשעת הגדה.

ערב יום הכפורים: כדי שיאכילו את בניהם.

תנו רבנן: חייב אדם לשמח בנו ובני ביתו ברגל שנאמר "ושמחת בחגך".

כמה משמחן? ביין.

רבי יהודה אומר: אנשים מבני ביתו משמחן בראוי להם. ונשים משמחן בראוי להן.⁽¹⁾

ומבארינן: אנשים בראוי להם, היינו ביין.

ונשים במאי?

תני רב יוסף: בבבל: בבגדי צבעונין.

בארץ ישראל: בבגדי פשתן מנוחצים.

במצוה זו שכל תכליתה היא לנהוג בדרך חירות, דבר שאינו יתכן בקטנים.

1. כתב השאגת אריה סימן סט שבכל דבר המשמח מקיימים מצות מן התורה של שמחת

כוס, לאחר ששטה ממנה רביעית, ולאחר שהם יצאו כבר בשתיית הכוס שלהם.

3. הרשב"ם ביאר שאין התינוקות חייבים במצוות, אבל רבינו דוד ביאר שאין טעם לחנכם